

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
 Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
 ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
 Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Харченко І.І. Педагогічні умови формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації. Фізико-математична освіта. 2020. Випуск 1(23). С. 134-138.

Kharchenko I. The pedagogical conditions of formation cultures of professional communication of future economic professionals. Physical and Mathematical Education. 2020. Issue 1(23). P. 134-138.

DOI 10.31110/2413-1571-2020-023-1-022

УДК 378.147

І.І. Харченко

Сумський національний аграрний університет, Україна

osvita nauka20@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0714-2744

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

Формулювання проблеми. Для побудови системи формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації важливим є визначення факторів, що сприятимуть та забезпечуватимуть успіх у досягненні такої мети. Такими факторами визначено педагогічні умови. Мета статті: описати педагогічні умови формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації

Методи: термінологічний аналіз для уточнення терміну «педагогічні умови», узагальнення й класифікація для визначення типів педагогічних умов.

Результати. Педагогічними умовами формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації визначено дві групи умов: особистісно-індивідуальні умови успішної навчальної діяльності (1) зацікавленість студентів у майбутній професійній діяльності; 2) розуміння значення фахової термінології в професійній діяльності; 3) самоосвіту, вміння критично оцінювати та аналізувати результати власної роботи; 4) творчий підхід студентів до засвоєння фахової термінології та організаційно-педагогічні умови (1) застосовування ситуативного моделювання з метою свідомого оволодіння та практичного застосування професійної термінології; 2) використання інформаційно-комп'ютерних технологій для оптимізації оволодіння студентами нових економічних понять; 3) упровадження інтерактивних та імітаційно-ігрових форм навчання з метою підвищення вмотивованості студентів щодо оволодіння фаховою термінологією).

Висновки. Вважаємо, що урахування особистісно-індивідуальних умов успішної навчальної діяльності та організаційно-педагогічних умов реалізації освітнього процесу сприятиме підвищенню рівня культури професійної комунікації майбутніх економістів з огляду на майбутню професійну діяльність. Перспективними напрямками подальших досліджень бачимо експериментальну перевірку їх ефективності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: педагогічні умови, майбутні фахівці з економіки, культура професійної комунікації, формування культури, професійна підготовка.

ВСТУП

З огляду на підвищені вимоги сучасного ринку праці до економістів, що зумовлені рівнем економічного розвитку країни, темпами інфляції, рівнем конкуренції, політичною нестабільністю та соціально-культурними факторами, особливого значення набуває культура професійної комунікації (КПК) фахівця з економіки як складова його загальної професійної культури. Особливу роль у її формуванні відіграють заклади вищої освіти, які здатні організувати таке інформаційно-освітнє середовище, яке сприятиме розвитку такої культури через спеціально побудовану педагогічну систему, для побудови моделі якої важливим є визначення факторів чи обставин (умов), що сприятимуть та забезпечуватимуть успіх у досягненні мети. До таких умов відносять педагогічні умови.

Аналіз поняття «педагогічні умови» здійснено А. Литвином, який за результатами вивчення наукової літератури, а також практики реалізації освітніх інновацій у закладах освіти дійшов висновку, що «педагогічні умови – це комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу та особистісні параметри його учасників, які забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства» (Литвин, 2014).

Відповідно педагогічні умови – це «стійкі обставини, які визначають стан і розвиток активних педагогічних систем» (Шевченко, 2007). У словнику-довіднику з професійної педагогіки А. Семенова (2006) визначає педагогічні умови як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців,

що опосередковується активністю особистості, групою людей. У роботі (Левочко, 2010), педагогічні умови є одним із компонентів педагогічної системи, що відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, впливають на особистісний і процесуальний аспекти системи та забезпечують її ефективне функціонування й розвиток.

Умови розкривають відношення предмета до процесів і явищ, що довкола нього і без яких не можливе його існування й розвиток. Умова є зовнішньою зумовленістю предмета, вона створює середовище для його існування та функціонування на скасування причини, яка безпосередньо впливає на виникнення того чи іншого явища, процесу (Поясок, 2009).

Отже, педагогічні умови є складником освітнього процесу та в сукупності забезпечують його існування, функціонування та розвиток. Їх відбір залежить від структури процесу, що реалізується; структури особистісної характеристики, на яку здійснюється вплив із метою її перетворення; мети відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм навчання; принципів вирішення суперечностей у навчанні.

Мета: описати педагогічні умови формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації.

МЕТОДИ

Для досягнення мети використано низку методів дослідження, серед яких: термінологічний аналіз для уточнення терміну «педагогічні умови», узагальнення й класифікація для визначення типів педагогічних умов.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Керуючись загальнодидактичними принципами, принципами міжпредметної інтеграції та професійної спрямованості, серед умов, яких має дотримуватись викладач під час організації освітнього процесу, ми виокремлюємо *особистісно-індивідуальні умови* поведінки студентів та *організаційно-педагогічні умови*, які надають можливість організувати навчання студентів на відповідному їм рівні.

Розглянемо детальніше виокремлені нами умови.

Особистісно-індивідуальні умови успішної навчальної діяльності

До цих умов віднесемо:

- 1) зацікавленість студентів у майбутній професійній діяльності;
- 2) розуміння значення фахової термінології в професійній діяльності;
- 3) самоосвіту, вміння критично оцінювати та аналізувати результати власної роботи;
- 4) творчий підхід студентів до засвоєння фахової термінології.

Однією з найважливіших умов формування професійно-термінологічного словника майбутніх економістів є зацікавленість студентів у своїй професійній діяльності, що становить позитивну мотивацію. Мотив – це те, що спонукає до дії, до руху, до одержання бажаного, що змушує постійно розвиватися для досягнення власної мети, а позитивна мотивація – це позитивне налаштування, що пояснює необхідність вивчення фахових термінів (у нашому випадку), тим самим орієнтує студентів на ефективне навчання, і зазначимо, що в такому випадку будь-яка діяльність студентів відбувається без примусу. Значні успіхи у формуванні знань фахової термінології можливі лише за умов свідомого ставлення студентів до обраної діяльності, постійного намагання отримати нову інформацію та нові здобутки в оволодінні нею, зацікавленість у відповідності професійним вимогам соціуму та постійному власному розвитку в якості кваліфікованого економіста.

Друга особистісно-індивідуальна умова вимагає розуміння студентами значення фахової термінології у професійній діяльності. Ми сприймаємо й запам'ятовуємо тільки те, що потрібно нам для виконання посадових обов'язків. Викладачі фахових економічних дисциплін підтверджують той факт, що студенти навчаються згідно з цим принципом. Але оскільки самостійно відфільтровувати та аналізувати знання, що стануть необхідними їм у майбутньому, вони не можуть, то наслідком є пасивне ставлення до навчання чи «навчання за інтересом». Для забезпечення формування цієї умови викладач має побудувати навчальний процес таким чином, щоб вивчення економічних термінів супроводжувалося ґрунтовними прикладами та професійними ситуаціями, що потребують їх використання. Тим самим викладач забезпечить інтерес до професійної діяльності, розуміння студентами необхідності вивчення економічних термінів зростає, а отже і швидкість та надійність запам'ятовування. Студенти зможуть вільно орієнтуватися в сучасному економічному світі.

Зважаючи на швидкий розвиток економіки країни, постійне оновлення економічних принципів, законів, теорії та професіоналізмів («специфічних» економічних термінів), виникає необхідність розвивати в студентів активну пізнавальну діяльність, здатність займатися самоосвітою, що є третьою особистісно-індивідуальною умовою досягнення успіхів в оволодінні фаховими термінами.

Якісною можна назвати підготовку студентів тоді, коли вони вміло використовують набуті знання на практиці, швидко адаптуються до змін професійного середовища та схильні до постійного поповнення власного термінологічного словника. Сьогодні забезпечене вільним доступом до інформації всього світу, починаючи від інформації, котру можна знайти у бібліотеках, і завершуючи мережею Інтернет. Тому необхідно навчити студентів самостійно здійснювати пошук даних з різних джерел, навчити їх самостійно опрацьовувати, відфільтровувати необхідні відомості та сформулювати потребу в пізнавальній діяльності. Для досягнення поставлених цілей викладач може використовувати завдання, що вимагатимуть проведення досліджень, чи організувати виконання проєктів із метою ознайомлення з новими відкриттями у галузі економіки.

Ще одним важливим умінням для справжнього фахівця є вміння оцінювати й аналізувати результати власної діяльності. Студенти матимуть змогу постійно вдосконалюватися, виявляти прогалини у власних знаннях, під час аналізу особистісних результатів проводити пошук альтернативних розв'язків, тим самим поповнюючи та розширюючи сформовані знання професійної термінології та вміння її використовувати.

Вивчення економічних термінів не буде здаватися нудним і важким для сприйняття, студенти будуть розуміти необхідність і доцільність формування їхнього словникового запасу та навчатися самостійно організовувати власну діяльність, що сприятиме одержанню позитивних результатів у майбутньому.

Характеризуємо виокремлені нами організаційно-педагогічні умови:

1) застосування ситуативного моделювання з метою свідомого оволодіння та практичного застосування професійної термінології передбачає організацію освітнього процесу таким чином, щоб він повністю відповідав ситуаціям, із якими студенти можуть зіштовхнутися під час своєї професійної діяльності. Це не тільки активізує їхню увагу, а й створить умови, в яких студенти зможуть проявити себе та власні вміння використовувати сформовані економічні терміни у процесі професійної діяльності, а також надають їм можливість відчути обов'язки та відповідальність, що покладені на них за вирішення професійних питань. Цю умову варто використовувати на етапах закріплення та відпрацювання одержаних умінь, хоча все залежить від мети, що викладач бажає досягти. Моделювання ситуацій професійного спрямування можна використовувати і під час проблемного навчання, на етапі сприйняття та формування необхідних знань;

2) використання інформаційно-комп'ютерних технологій для оптимізації оволодіння студентами нових економічних понять надає можливість унаочнити викладання матеріалу, розширює середовище пошуку необхідної економічної інформації, переводить професійне спілкування на новий рівень – вебспілкування, значно зменшує витрати часу на перевірку сформованих знань професійної термінології у студентів, надає можливість викладачеві розробляти творчі завдання, тим самим сприяючи розвитку креативності студентів. Варто використовувати на всіх етапах засвоєння фахової термінології;

3) упровадження інтерактивних та імітаційно-ігрових форм навчання з метою підвищення вмотивованості студентів щодо оволодіння фаховою термінологією.

1. «Хмари слів» – це схеми, побудовані на основі виділених економічних термінів, які різняться формою побудови, кольором фону та шрифту, направленістю термінів та кількістю їх повторень. Увага зосереджується саме на формуванні відповідних знань економічної термінології, спрощується процес повторення та відновлення вже сформованих знань.

2. Синквейни (сенкани) – віршована форма узагальнення значних обсягів економічної інформації, що передбачає виділення основних (базових) понять теми, що розкривають основний зміст економічних явищ і подій, тим самим сприяючи розширенню професійного термінологічного словника та розвитку умінь визначати асоціативні зв'язки між економічними термінами (Максимчук, 2012).

3. Рольові та ділові ігри – організація навчання через імітацію ситуацій професійного спрямування, в яких студенти можуть відчути на собі «тягар обов'язків» і відповідальність за прийняті рішення, є різновидом проблемного навчання, оскільки спрямовано на розв'язання поставлених завдань, пошук правильних рішень, розв'язання професійних проблем, надає можливість перевірити рівень знань спеціалізованої економічної термінології в процесі навчання. Демонструє та пояснює необхідність вивчення фахової термінології, надає можливість відпрацювати вміння її доцільного використання (Корякіна, 2008; Тюріна&Мариківська, 2013).

4. Карти знань створюють можливість викладачеві великі масиви економічної теорії структурувати, зменшити в обсязі, подаючи їх у вигляді схем, таблиць, рисунків, тим самим акцентуючи увагу студентів на основних моментах, що потребують запам'ятовування, окреслюючи терміни, що повинні бути занесені до сформованого у студентів словника економічної термінології, водночас формуючи вміння встановлювати асоціативні зв'язки та тлумачити професійні терміни, включаючи професіоналізми, у більш доступній формі. Вони є якісними помічниками у вивченні та повторенні основних економічних фактів.

5. Ігрові та тестові технології допоможуть викладачеві урізноманітнити формулювання завдань і вправ, спрямованих на формування відповідних знань економічної термінології у студентів, на перевірку рівня сформованості економічного словника та відповідно знань основних економічних явищ, тим самим сприяючи підвищенню мотивації студентів щодо оволодіння «мовою фаху» та притримуючись основної дидактичної мети – формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки (Власюк, 2012).

ВИСНОВКИ

Педагогічними умовами формування у майбутніх фахівців з економіки культури професійної комунікації визначено дві групи умов: особистісно-індивідуальні умови успішної навчальної діяльності (1) зацікавленість студентів у майбутній професійній діяльності; 2) розуміння значення фахової термінології в професійній діяльності; 3) самоосвіту, вміння критично оцінювати та аналізувати результати власної роботи; 4) творчий підхід студентів до засвоєння фахової термінології) та організаційно-педагогічні умови (1) застосування ситуативного моделювання з метою свідомого оволодіння та практичного застосування професійної термінології; 2) використання інформаційно-комп'ютерних технологій для оптимізації оволодіння студентами нових економічних понять; 3) упровадження інтерактивних та імітаційно-ігрових форм навчання з метою підвищення вмотивованості студентів щодо оволодіння фаховою термінологією).

Вважаємо, що їх урахування сприятиме підвищенню рівня професіоналізму майбутніх економістів з огляду на майбутню професійну діяльність.

Перспективними напрямками подальших досліджень бачимо експериментальну перевірку їх ефективності.

Список використаної літератури

1. Власюк І. В. Ділова гра як засіб формування професійної термінології економістів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.; редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. Вип. 29. С. 299-304.
2. Корякіна Н. В. Деловая игра как фактор активизации мыслительной деятельности студентов. Среднее профессиональное образование, 2008. № 4. С. 15-21.

3. Левочко М. Т. Наступність у професійній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі в системі «коледж-університет» : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 717 с.
4. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. с. 63
5. Максимчук Л. В. Педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників. Вісник Національної академії прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2012. вип. 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_1/zmist.html.
6. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів : монографія / за ред. докт. пед. наук, проф. С. О. Сисоєвої. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2009. 348 с.
7. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А. В. Семенова. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.
8. Тюріна В. О., Мариківська Г. А. Рольові і ділові ігри як засіб підготовки майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту до професійної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2013. вип. 30. С. 374-379.
9. Шевченко С. М. Педагогічні умови формування аналітичного мислення студентів вищих технічних навчальних закладів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2007. № 3. С. 151–154.

References

1. Vlasiuk, I. V. (2012). Dilova hra yak zasib formuvannia profesiinoi terminologii ekonomistiv [Business play as a means of forming the professional terminology of economists]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 29, 299-304. [in Ukrainian]
2. Korjakina, N.V. (2008). Delovaja igra kak faktor aktivizacii myslitel'noj dejatel'nosti studentov [Business game as a factor in enhancing students' mental activity]. *Srednee professional'noe obrazovanie – Secondary vocational education*, 4, 15–21. [in Russian]
3. Levochko, M.T. (2010). Nastupnist u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnoi haluzi v systemi «koledzh-universytet» [Continuity in the professional training of future specialists in the economic field in the system "college-university"]. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian]
4. Litvin, A.V. (2014). Methodological foundations of the concept of "pedagogical conditions": to help applicants for a scientific degree [Methodological foundations of the concept of "pedagogical conditions": to help applicants for a scientific degree]. Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian]
5. Maksymchuk, L.V. (2012). Pedagogichni umovy zastosuvannia interaktyvnykh tekhnologii u pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv-mizhnarodnykiv [Pedagogical conditions for the use of interactive technologies in the preparation of future international economists]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni B. Khmelnytskoho – Bulletin of the National Academy of Border Service of Ukraine named after B. Khmelnytsky*. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_1/zmist.html. [in Ukrainian]
6. Poiasok, T.B. (2009). Systema zastosuvannia informatsiinykh tekhnologii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv [The system of information technology application in the training of future economists]. Kremenchuk: PE Shcherbatikh OV. [in Ukrainian]
7. Semenova A. V. (2006). Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [Handbook of professional pedagogy]. Odessa : Palmira. [in Ukrainian]
8. Tiurina, V.O., & Marykivska, H.A. (2013). Rolovi i dilovi ihry yak zasib pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z administratyvnoho menezhmentu do profesiinoi diialnosti [Role and business games as a means of preparing future specialists in administrative management for professional activity]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools*, 30, 374-379. [in Ukrainian]
9. Shevchenko, S.M. (2007). Pedagogichni umovy formuvannia analitychnoho myslennia studentiv vyshchyykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions of formation of analytical thinking of students of higher technical educational establishments]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology and Medical and Biological Problems of Physical Education and Sport*, 3, 151–154. [in Ukrainian]

THE PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION CULTURES OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FUTURE ECONOMIC PROFESSIONALS

I.I. Kharchenko

Sumy National Agrarian University, Ukraine

Abstract.

Formulation of the problem. In order to build a system of formation for future professionals in the economy of the culture of professional communication, it is important to identify the factors that will contribute to and ensure success in achieving this goal. Such factors determine the pedagogical conditions. Purpose of the article: to describe pedagogical conditions of formation of future specialists in the economy of culture of professional communication

Methods: terminological analysis to clarify the term "pedagogical conditions", generalization and classification to determine the types of pedagogical conditions.

Results. In the pedagogical conditions for the formation of future specialists in the economy of culture of professional communication defined two groups of conditions: personal and individual conditions of successful educational activity (1) students' interest in future professional activity; 2) understanding the importance of professional terminology in professional activity; 3) self-education, ability to critically evaluate and analyze the results of their own work; 4) students' creative approach to mastering professional terminology) and organizational and pedagogical conditions (1) applying situational modeling for the purpose of conscious mastering and practical application of professional terminology; 2) the use of information and computer technologies to optimize students' mastery of new

economic concepts; 3) introduction of interactive and imitation-game forms of training in order to increase students' motivation for mastering professional terminology).

Conclusions. *We believe that taking into account the personal and individual conditions of successful educational activity and organizational and pedagogical conditions of the educational process will help to increase the level of professional communication of future economists in view of their future professional activity. Prospective directions of further researches: the experimental verification of their effectiveness.*

Keywords: *pedagogical conditions, future specialists in economics, culture of professional communication, formation of culture, vocational training.*